

FIGYELŐ

SZABADSÁG A MIKROFON ELŐTT

A RÁDIÓ hatalmas élősdí szervezet, előadóí túlnyomóan a szépirodanémetzedék lép a mikrofon elé, mely születése óta ismeri és szellemében ráidegződött. Váíjon akkor is élősdí marad? Feleletül csoportosítaní kell a rádióelőadásokat.

Irodalmi fölfedezésre, az íróí híí első hítelesítésére a rádió valószínűleg ezután sem hívatott, legalább nem elsősorban. Kezdő írók értékeről egy szűkebbkörű s összefüggő olvasóelit dönt; e szerepében soha semmiféle technikai forradalom — például a „boulevard sajtó“ fölfedezése — sem ingatta meg komolyan. Az íróí régen is, ezután is a kiadó és a folyóiratok, illetve a könyvek és folyóiratok elitolvasója teszi íróvá. A napilapok már jóval kevésbé, ők az új tehetséget csak szűkebbkörű hítelesítés után fogadják be s népszerűsítik. Még jobban áll ez a rádióra. Hallgatósága olyan nagy, olyan elütő származású és kevert ízlésű, méreténél és társadalmi tagoltságánál fogva annyira passzív, hogy válogatásra, egységes irodalmi ítéletre alkalmatlan. Eddig nem is igen akart íróí avatni, névtelenektől húzódik, fél, hogy egy ismeretlen társadalmi réteg képviselőí. Az irodalmi híí útja a baráti körtől az országos visszhangig évszázadok óta egyforma s most is, mint hajdan, az írott szövegen alapul, melyet olvasni kell s nem elég futólag hallgatni. A rádió tehát a szépirodalmi előadót valószínűleg ezentül is az irodalomtól veszi át.

A tudományos előadó személye még kevésbé vitás. Senki sem válik hívatott szakemberré azzal, hogy egy nyelvészeti, történelmi, művészeti, orvosi, élettani, természetrajzi, mezőgazdasági stb. kérdést rádióelőadás céljából alkalmilag megvizsgál. A jó ismeretterjesztő előadás laboratóriumi melléktermék, a rendszeres kutatás forgácsa. Ha egy rádió prózai műsorát kizárólag belülről szerkesztik, a műsorszerkesztő — enciklopédikus műveltség híján — óvatosságból olyan aktív tudóshoz fordul, akiről fölteszi, hogy napi munkájában a legújabb tudományos álláspontot is megismeri. Ha viszont egyik-másik tárgykört külső szakbizottság állítja össze a rádiónak, már csak tudományos meggyőződésből és összetartásból is a tudomány aktív munkását szemeli ki. Alkotó tudósok — rövid mikrofontyagorlat után — nemcsak megbízhatóbban, de rendszerint mulatságosabban, ötlete-
sebben népszerűsíteneik, mint a foglalkozásszerű népszerűsítő.

A rádió prózai műsorában azonban mindinkább egy eredeti műfaj is kialakul. Az újságkrónikás, publicista és színházi Conférencier közé helyezem azt a képzeletbeli, eszményi „rádiókrónikás“ -t, aki egy láthatatlan, szinte lelkiismereti hanggá válva, a népszerű író s a személyes hatású színházi Conférencier erényeit egyesíti. Roppant nehéz a dolga. Egy négy szemközti beszélgetés bensőségéhez s ugyanakkor sokmillió fül roppant akusztikájához alkalmazkodik, millió hallgatóval s ugyanakkor mégis egyenként, négy fel közt megbeszéli legemberibb gondoljait, ő a „mindennapi élet

moralistája“, a rádió tömeghatását egyéni gondolatébresztéssel ellensúlyozza, a kollektivizált tömegben a magános emberig hatol, mindig megmarad magányához szól. Fölhasználva a testetlenség illúzióját, vándorló, tér fölött és zajok között lebegő baráti hanggá válik. Előreláthatólag e műfaj első igazán érett formájában a „mindennapi élet moralistája“ összeolvad a helyszíni közvetítővel s a rádió összes utánozhatatlan előnyeit kiaknázza: az egyidejű négy szemközti intimitást és tömegközlést, valamint a csekély térbeli kötöttséget.

A személyi kiválasztással párhuzamosan a tárgyválasztás problémája is fölmerül. Olyan előadót válasszunk-e, aki maga dönt a tárgyról, vagy a tárgyat kell-e előbb kiválasztani s ahhoz megfelelő előadót keresni?

E kérdésre a rádiópróza szépirodalmi és ismeretterjesztő kettős szerepe szerint kétféle a válasz. Első esetben a már vázolt személyi korláton kívül nehéz és fölösleges a tárgyat is előírni. (Természetesen a rádiókrónikást is szépirórnak számítjuk.) De az individuális szépirodalmi tárgyszabadsággal a ciklikus, tehát hosszabb lejáratú irányítás még összefér. Egy-egy rádióforma: párbeszéd, zenés kép, prózával vagy zenével kevert versmondás stb. kiaknázása után a prózai vezető újakkal kísérletezik s a szabad tárgyválasztást az új szépirodalmi ciklus irányába befolyásolja.

Az ismeretterjesztéssel már jóval nagyobb tárgyi kötöttség jár. A kezdő idők igénytelen műsorával összehasonlítva, a rádió nemzetnevelő szerepe egyre bővül, erre utal az Institut International de Coopération Intellectuelle 1935. évi ankétja is a rádió intellektuális feladatairól. Kiegészítésül hozzá kell tennünk, hogy ez a szerep fordítottan aránylik az általános műveltséghez. Ha magas egy ország műveltsége, a falusi népkönyvtárak, mindenféle szétszórt szabadegyetemek, nagymultú vidéki lapok stb. mellett a rádió csak járulékos kultúreszköz, „primus inter pares“, sekélyebb műveltségű országban ellenben a villamosítás és az olcsó népvéők egyesített fölhasználásával az autonóm vidéki művelődést központilag pótolja. Ilyen országban az ismeretterjesztő előadások tárgyát föltétlenül irányítani kell. A gyakorlat egyébként is eldöntötte a kérdést. Európa legtöbb rádiója rátért a tudományos tárgysorozat és szerző előzetes és együttes kiválasztására. Ma már inkább az a probléma, mikép osszuk fel az ismeretterjesztést szellemi és természeti tudományokra s hogyan alkalmazzuk a különböző nemzetek társadalmi, foglalkozási stb. tagoltságához. A kezdeményező mindenestre maradjon a rádió. Szépirodalmi előadásoknál a személyi kiválasztás szabad tárgyválasztással és legfeljebb ciklikus irányítással párosulhat, ismeretterjesztésnél az állandó tárgyi kötöttség is ajánlatos, sekélyebb műveltségű országokban pedig egyenesen elkerülhetetlen.

De a személy- és tárgyszabadság kérdése a rádiókézirattal kapcsolatban is fölmerül. Melyik jobb: a szabad előadás vagy az olvasott szöveg? Végleges válasz előtt a rádiódráma játékmódjára utalok. Akármilyen nagy mimikái átéléssel játszanak a színészek, színpadi gyakorlatukkal ellentétben mindig olvassák a szöveget. A kötött és felolvasott szöveg tehát kellő előkészítés után nem hátráltatja a természetes előadást.

Bonyolultabb az írott vagy rögtönzött fogalmazás kérdése.

A rádióelőadóra nyomasztó felelősség hárul. Virtuálisan minden emberhez szól, aki ért a nyelvén s erős a készüléke. A legkisebb tárgyi tévedés aránytalan rombolást okoz. Akármilyen elvont és érdektelen az előadás, mindig százezres közönségre kell gondolni s a felelősség is ehhez mért. Már pedig ekkora felelősséget csak átgondolt, megírt és ellenőrzött szöveggel lehet vállalni. Az ismeretterjesztő, nemzetnevelő előadásokat tehát az óriási rádióakusztikával összefüggő felelősség miatt föltétlenül meg kell írni.

A szépirodalmi, szórakoztató előadások kéziratkénszere vitathatóbb. Különösen a rádiókrónika csábít rögtönzésre, az alkalmi fogalmazás utolérhetetlen bensőségére. A rádióba maholnap minden műfaj, minden kísérlet, minden ötlet bekerül, csak a pillanat ihletét tiltják ki. Okos, igazságos ez?

Ha a tudományos rádióelőadások szövegproblémáját a velejáró felelősség tisztázza, a szépirodalmi rádióelőadáséra viszont a lélektan felel. Szabad előadás, rögtönzés elképzelhetetlen a rögtönző és a nézők összejátszása nélkül. A rögtönző a tekintetek bővületében él, egy látható és szinte testileg érzékelhető várakozás ösztönzi. Ilyenről szó sincs a rádióban. Ellenkezőleg. Lobogó képzelőerővel sem lehet a magány tévérzetétől szabadulni, a rádióelőadó látszólag monologizál és nem rögtönöz. Ebben a lelkiállapotban épp a kézirat siet segítségére. A szövegolvasás fokozatosan megszabadítja a magányérzéstől, a ügyelem vagy tetszés külső jele nélkül is egyforma meggyőződéssel beszélhet. Külső biztatás híján viszont nem lehet 15—20 percig egyforma meggyőződéssel rögtönözni, tréfálni megéppenséggel nem.

De csonka volna a hallgató öröme is. A jó szabadelőadó legalább annyira köt a tekintetével és mozdulatával, mint a beszéddel. Ha tekintet és mozdulat, szóval a vizuális inger hiányzik, a szabad szó és kötött szöveg éles határa elmosódik s a megfontolás a biztosabb kötött szöveg javára dönt.

Egyrészt a roppant rádióakusztikával járó felelősség, másrészt az előadói magányérzettel összefüggő lelkiállapot az összes rádióelőadás kéziratkénszere mellett szól.

Ezt a kéziratot azonban rádiószerűvé kell tenni. Majdnem azt írtam: hangolni. A rádió fiatal szervezet, munkatársai járatlanok sajátos alkataban, nem ismerik a rádióviszhang törvényeit. Irodalom és tudomány a renaissance óta majdnem teljesen átnyergelt az írásbeliségre, a nyelv, a mondatritmika stb. egy egyoldalú közlésforma hatása alatt áll. A rádió ellenben a hallásra támaszkodik s a fennmaradó íráskultúrával párhuzamosan helyreállítja az ókori és középkori művelődés auditív formáját. E csöndes forradalomnak előreláthatólag rendkívül nagy a szellemi hatása. Ma a kezdetén tartunk, a rádiókéziratokon még kevés a nyoma. Ahogy világgépünk, életformánk stb. elmaradt a technikai lehetőségek mögött, a rádióelőadó sem alkalmazkodott még a hatalmas új hangszerhez.

Eszményi szempontból tehát egyelőre minden szöveget át kell írni, rádióra kell alkalmazni. Lehet, hogy a jövőben lesznek „rádiófrók“, szakszerű szövegüket éppen úgy nem kell majd átdolgozni, ahogy egy eredeti hollywoodi forgatókönyvet sem kell filmre alkalmazni. Ám a helyes és végleges fejlődés valószínűleg nem a hivatásszerű rádióíró, hanem egyszerűen a kétféle kifejezési formában: az írásos és auditív közlésben egyaránt jártas író felé vezet. A rádió élősdiként kezdte, önálló nemzeti és humánus feladatai mellett tovább is az irodalom s a szellemi és természeti tudományok nemes szándékú, hatásos élősdije kell hogy maradjon.

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

AZ ÖTVENÉVES MÁTYÁSFÖLD

ASZŰK UTCÁK mentén, apró telkeken, egymás melletti összevisszaságban átfogó terv és szakszerű útmutatás nélkül keletkezett sivár pestkörnyéki épületkonglomerátumban, ahol a tűzfalas viskók, ólak és félszerek, a néha csinos, sokszor ízléstelen villaszerű épületek és emeletes házak egymást nyomják agyon, valóságos oázist alkot az ómátyásföldi villa-telep, amely ebben az évben ünnepli alapításának ötvenedik évfordulóját.

Az ómátyásföldi villaváros alig 300-nál több, legnagyobbbrészt 600—900 négyszögöl területű, szinte kivétel nélkül jól ápolt kertek övezte családi házból áll. Harmincholdas parkját körülölelő, árnyas fák szegélyezte utcái egyformán 15 m szélesek. A telep a budapest—gödöllői országút és a HÉV vonala mellett, 8½ km-nyi távolságra a Keleti pályaudvartól, a Gellérthegy magasságában fekvő fennsíkon terül el. Magas fekvése és gazdag növényzete biztosítja egészséges levegőjét, a jól ápolt kertekben öntözésre elfogyasztott nagy vízmennyiség elpárolgása pedig az erős nyáresti lehűléseket.

A telepnek szép temploma, elemi iskolája, nyolcosztályos gimnáziuma, saját víz- és villamosműve, valamint hatalmas strandfürdője van. Ezek az intézmények, valamint szépen ápolt parkjai és a kényelmes padokkal ellátott nagy parkerdő Mátyásföldet kellemes üdülőhellyé teszik. A telep alapítója és a most felsorolt kultúrintézmények megteremtője a Mátyásföldi Nyaralótulajdonosok Egyesülete. Az egyesületnek elsősorban gazdasági téren mozgó tevékenységét szerencsés módon egészíti ki a belőle kinőtt Mátyásföldi Lawn Tennis Club társadalmi és sporttevékenysége. A klubházat — amely tíz jól ápolt teniszpálya közepén a parkerdőben fekszik — az anyaegyesület 1935-ben üdülőházzá bővítette ki és tágas terraszos kerttel, valamint központi fűtőberendezéssel látta el. Az ekként kibővített épület s annak környezete valósággal díszíti a nagy parkerdőnek és nemcsak sportcélokat szolgál, hanem egyben a kaszinó szerepét is betöltve, a telep egész közönségének szórakozási igényeit szolgálja. Télen-nyáron itt zajlanak le a bálók, koncertek és egyéb összejövetelek, míg a mozgófénykép- és színelőadásokat a gimnázium színpaddal, öltözőkkel és modem vetítőházzal is felszerelt hatalmas tornatermében tartják.

Élénk társadalmi élete, egészséges fekvése, tanintézetei és a főváros közelsége a jó középosztály kedvelt tartózkodási helyévé tette a telepet.

Külön említést érdemel a gimnázium gazdag felszerelése, az iskola-épület közelében létesített erdei iskola, valamint a parkerdőben most épülő hatalmas sporttelep, amelyen 400 méteres futópálya, szabványos futballpálya, kosárlabdó-, diszkoszvető stb. pályák állanak majd rendelkezésre. A gimnázium már eddig is az elsők közé küzdötte fel magát. A középiskolai versenyeken általános feltűnést keltett a mátyásföldi gimnázium sportteljesítménye és az ifjúság kitűnő testi fejlettsége, amely utóbbi egyéb tényezők mellett az egészséges környezet és jó levegő hatásának köszönhető.

Az államilag kinevezett kiváló tanárok vezetése alatt működő egyesületi gimnázium növendékeinek száma 320—350, noha az intézet csak 1932-ben létesült.

Úgy a telep alapításának mint kifejesztésének és felvirágoztatásának érdeme kizárólag a fennállása ötvenedik évfordulóját ez évben ünneplő Mátyásföldi Nyaralótulajdonosok Egyesületét illeti. Noha ez soha semmi-féle közület — állam, megye, község — vagy más társadalmi szerv részéről anyagi támogatásban nem részesült, ma már több mint másfélszáz ezer pengős évi költségvetéssel dolgozik és rendes bevételeiből kb. évi 50.000 pengőt tud beruházásokra, illetőleg azok költségeinek törlesztésére fordítani.

A telep fenntartásához a politikai község a múltban és a jelenben egyaránt oly csekély összeggel járult, illetve járul, hogy az csak a közvilágítási költségek kisebbik részének fedezetére elég. A telep minden egyéb szükségletének kielégítéséről mindenkor az egyesületnek kellett és kell gondoskodnia.

Ez az egészen különleges, talán egészen egyedülálló jelleggel és működési körrel dolgozó társadalmi egyesület 1887-ben akként alakult, hogy néhány vagyonos budapesti polgár ebbe az egyesületbe tömörülve, nyaralótelep alapítása céljából szerződést kötött a cinkotai uradalom akkori tulajdonosával a mai Ómátyásföld területét alkotó birtoktest egy részére nézve.

Ez a szerződés: 1. Elővételi jogot biztosított a megalakuló egyesület részére oly értelemben, hogy a cinkotai uradalom másnak nem adhatott el telket, mint az egyesületnek, vagy annak, akit az egyesület mint vevőt prezentál. 2. A telekárát négyszögölenként 65 krajcárral minimalta, a tényleg elért ár ezt meghaladó részének fele az eladásokat közvetítő egyesületet illette. 3. A tagok részére biztosította az erdő ingyenes használatát üdülési célokra. 4. Az utcák szélességét 15 méterben állapította meg. 5. Kikötötte továbbá a szerződés, hogy a telkek 600 négyszögölnél nem lehetnek kisebbek, 6. minden vevő tartozik belépni az egyesületbe és hogy 7. minden vevő túrni tartozik a telkére az átírás alkalmával telekkönyvileg bekebelezett ama tulajdonjogi korlátozást, hogy magát az egyesület mindenkori alapszabályainak és a közgyűlés, valamint a választmány jogerős határozatainak aláveti. Már az egyesület eredeti alapszabályai olyan rendelkezéseket tartalmaztak, amelyek a telep kertváros jellegét egyszersmindenkorra biztosítani alkalmasak voltak. Ilyenek: a villaszerű építkezés, a terveknek az egyesület részéről való előzetes elfogadása, az alapszabályokban előírt határvonal-távolságok betartása, bizonyos építkezési előírások; állattartás, kocsmá, bolt, mészárszék, gyár, ipartelep stb. létesítésének tilalma stb.

Az egyesület tagjai ilyen konstrukció mellett tulajdonképpen nem is fizikai személyek, hanem a telepen létesülő mindenkori telkek mindenkori tulajdonosai, ami kifejezésre jut abban is, hogy a tagsági díj a telektulajdonos telke után négyszögölenként nyer megállapítást. (Ezidőszerint évi három fillérben.)

Megtörtént már, hogy az egyesület valamely tagot valamely okból kirekesztett. Ez jogait nem gyakorolhatta, de azért kötelezettségeitől nem szabadult, mert ezek nem őt, hanem a telket terhelik. A kialakult bírói gyakorlat szerint nem kell bevárni míg a tag felvételét kéri, az új tulajdonost egyszerűen taggá nyilvánítja a választmány és ha az illető megtagadja pl. a tagsági díj fizetését, a bíróság elmarasztalja.

Az egyesület — tehát a tagok közössége — érdekeinek ez az ügyes körülbástyázása számtalan esetben hasznosnak, a kertvárosjelleget és egységesség megóvása érdekében szükségesnek bizonyult.

A bölcs előrelátással és sok gyakorlati érzékkel megfogalmazott kikötéseknek köszönhető a mai igényeket is mindenben kielégítő, példásan szép és rendezett telep gyors fejlődése. Az eredetileg lekötött mintegy 75 holdnyi területű birtokrészen a telkek gyorsan elkeltek annak ellenére, hogy az

egyesület a jelentkező vevőket társadalmi szempontból is megrostálta és már 1889 januárban további 75 hold jelöltetett ki parcellázásra. Mivel a telkek ára már az alapítás harmadik évében 3 forint 50 krajcára emelkedett, az egyesület a reá eső eladási jutalékból tekintélyes pénzhez jutott, melyből már 1891-ben örökáron megvásárolta az erdőt a vendéglőépülettel együtt.

A későbbi évek folyamán is több opciós szerződés jött létre újabb és újabb csatlakozó területekre nézve. A 65 krajcáron felüli vételáron ezeknél is 50—50 százalékos arányban osztozott az eladó az egyesülettel, de ekkor már 3 forint 50 krajcárnál olcsóbb áron eladást eszközölni nem lehetett.

Több telket vásárolt a HÉV is, amelynek cinkotai vonala mint gőzvasút 1888-ban helyzetetett üzembe.

A telekeladásokból az említett 50 százalékos részesedési alapon olyan szép összegek folytak az egyesületi pénztárba, hogy azokból a teleprendezés, fásítás stb. költségeit fedezni tudta, de segítségére volt a feladatok megoldásában a tagoknak szinte az első naptól kezdve kialakult példás összetartása és lokálpatriotizmusa, amely Mátyásföldön szinte csodákat művelt.

Nemcsak az történt, hogy a vagyonosabb tagok közül mindig akadt néhány, akik egy-egy közcélú feladat megvalósítását természetbeni és készpénzbeli adományaikkal elősegítették, de társadalmi összejövetelek — bálók, koncertek, bazárok stb. — rendezésével is komoly összegeket tudtak „összetáncolni“.

Az ilyen módon létesült intézmények közül első helyen kell megemlítenem az elemi iskolát, amely már 1898-ban, tehát tíz évvel az egyesület megalakulása után megnyílt, az egyesület által erre a célra emelt épületben és a szép római katolikus templomot, amely a Beniczky Gábomé sz. Batthyány Hona grófnő ajándékozta telken az egyesület tagjaiból Paulheim József elnöklete alatt megalakult Templomépítő Bizottság buzgalmából 1905. évi augusztus 27-én adatott át rendeltetésének.

A templom céljára rendezett mulatságok között említést érdemel az 1903, illetve 1904 nyarán rendezett „bazar“; az előbbi 2307.66, az utóbbi 5309.40 korona tiszta bevétellel zárult. Ezeknek az összejöveteleknek a vonzóerejét nagyban növelték a fővárosi művészek és írók, akik közül számosan voltak mátyásföldi villatulajdonosok.

A nagyobb feladatok megvalósítása természetesen amortizációs kölcsönök igénybevételel történt, amelyek felvételét a nagy egyesületi vagyon és a rendszeres, biztos egyesületi jövedelem tette lehetővé. Az 1902-ben felvett 80.000 és 1911-ben felvett 125.000 koronás kölcsönökön kívül ismételtlen jegyzetetett az egyesület kisebb „belső kölcsönöket“ is.

Így már 1891-ben kibocsátott a tagok között terepszabályozási célokra 100 darab 20 forintos részjegyet, 1894-ben a vendéglőépületnek kibővítésére 5 százalékkal kamatozó 100 forintos részjegyeket és 1924-ben — amikor már amortizációs kölcsön nem volt — négyszögölenként tíz aranykoronás kölcsönt vett igénybe azoktól a tagoktól, akik ennek nyújtására önként hajlandóknak nyilatkoztak.

A nagyobb létesítmények közül külön említést érdemel az 1902-ben megnyílt uszoda — a mai strandfürdő — és az 1911 nyarán üzembe helyezett villanytelep és vízmű, amelyek mindegyikét az egyesület tagjaiból alakult külön társaságok hívták életre — részjegyek jegyzése útján — és amelyeket később, még pedig 1920-ban akkor váltott meg az egyesület, amikor mindkét üzem nehéz helyzetbe jutott és szükségessé vált megmentésük.

Az uszoda első befektetési költsége 1902-ben 33.673 forint 41 krajcár, a villanytelepé és vízműé 191 i-ben 315.000 korona volt, amely utóbbihoz maga az egyesület 125.000 korona értékű 100koronás részjegy jegyzésével járult.

A parképület részletekben épült. Az 1891-ben megvett favázás emeletes téglapülete 1894-ben kibővítették két szilárdépítésű hatalmas oldal-szárnyal, — melyek közül az egyikben egy 23 m hosszú, 11 m széles és 9 m magas koncert- és báltermet helyeztek el — majd 1895-ben elhatározták a régi középső épület lebontását. Erre azonban csak 1902-ben kerülhetett sor. Az így teljessé vált hatalmas „Parkszálló épület“ sok víg estének és éjszakának lett színhelye. 1932 óta fokozatosan gimnáziummá épült át. Ma a volt sötét pincehelyiségek is angol aknákkal világított, jól szellőző, száraz, egészséges, derűs helyiségek, amelyek zeneterem, cserkészotthon, zuhanyfürdő stb. célokat szolgálnak. Az intézet gazdag szertáraival és gyűjteményeivel a tankerület egyik legjobban felszerelt középiskolája.

Addig, amíg a telep élelmezése probléma volt, az egyesület e téren is tevékenykedett, sőt 1907-ben a tagok — megint csak részjegyes alapon — megalakítottak egy Fogyasztási Szövetkezetét is, amely később beleolvadt a budapesti „Háztartás“ szövetkezetbe.

A telepet a minisztérium 1934-ben az 1927. évi XVI. t.-c. alapján üdülőhellyé nyilvánította és a belügyminiszter az Üdülőhelyi Bizottság feladatkörével az egyesület választmányát ruházta fel.

A telep gyors fejlődését a háború megakasztotta. Intézményeik elavultak, elkoptak, megrongálódtak s az egyesület anyagi gondokkal küzdött. 1930 óta azonban közel 300.000 pengő beruházásával az egyesület összes intézményeit modernizálta, kibővítette és racionalizálta, s újjólag felvirágoztatta a telepet. Ezek nyomán hatalmasan emelkedtek az egyesület rendes bevételei, amennyiben azok:

1933- ban	110.000 P,
1934- ben	133.000 P,
1935- ban	150.000 P,
1936- ban	155.000 P,
1937- ben	155.000 P-t tettek.

Az eszközölt befektetések az egyesület jövőbeli egészséges és biztos fejlődésének szilárd alapjai. Jövedelmezőségük a még megoldásra váró közfeladatok, elsősorban pedig az utak szilárd burkolattal leendő ellátását a közeljövőben lehetővé teszi, annál inkább, mert az egyesületi jövedelmek elsőrendű közszükségletek — villany-, vízszolgáltatás, tandíj — kielégítésére szolgálnak, melyek állandóan emelkednek.

Mátyásföld alapítóinak előrelátása példásnak bizonyult. Ma, amikor szerte az országban közszempontokkal nem számoló, elhamarkodott parcelálások folynak, követésre méltó példa arra, hogy tervszerű, okos elindulással, telekkönyvileg biztosított megfelelő tulajdonjogi korlátozásokkal, összefogó, megértő együttműködéssel milyen szép eredményt lehet elérni.

KÖRMENDY-ÉKES LAJOS

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Ausztria csatlakozásának következményei. — A lengyel-litván konfliktus. — Hitler beszéde. — A spanyol nemzetiek győzelme. — A francia kormányválság. — A német népszavazás. — Chamberlain beszéde és Anglia álláspontja. — Csehszlovákia helyzete és az autonómista mozgalmak. — A román királyi diktatúra. — Az angol-olasz megegyezés.

AZ EURÓPAI KÜLPOLITIKÁT Ausztriának Németországba való beolvasztása változatlanul befolyásolta. Még ott is, ahol nem említették kifejezetten a csatlakozás által bekövetkezett és az európai egyensúlyt érintő német hatalmi helyzetet, folytonosan a megnövekedett német hatalom állott a külpolitikai tevékenység középpontjában.

Így volt ez a lengyel-litván konfliktus esetében is. Ismeretesek Lengyelországnak a tengeri kijáróra vonatkozó igényei, melyek méltánylást találtak a német-lengyel megegyezésben is. A lengyel közvélemény is érzi a danzigi átjáró nehézségeit s nyilvánvalóan nem lenne ellenére, ha a lengyel-litván történeti kapcsolat valamilyen följújtásával inkább Litvánia oldaláról kapcsolódhatnék bele a számára oly fontos Baltikumba, ahol már eddig is érdekes tevékenységet fejtett ki az ottani kis államok közt a lengyel diplomácia s ez a tevékenység, mely kiterjed Finnorszáig, nyilvánvalóan tekintettel volt a Lengyelországot és a Baltikum államait egyaránt érintő német és orosz hatalmi helyzetre is. A lengyel-litván ellenséges viszony kétségtelenül zavarta ezt a külön lengyel külpolitikai tevékenységet, mely nem idegenkedik annak a kelet-középeurópai s észak-déli irányú blokknak gondolatától, mely elválasztaná egymástól Oroszországot és Németországot. A lengyel biztonságának Litvánia magatartása mindig kárára volt s a litvánok féltették külön állami és nemzeti létüket a fölemelkedő új lengyel hatalomtól, mely régi lengyel történeti és népi jogcímekre hivatkozva Vilnát magának foglalta le, míg Litvánia — történeti alapokon — kitarzott amellett, hogy Vilna változatlanul Litvánia fővárosa. Lengyelországot Litvánia magatartása több ízben provokative érintette s a lengyel külpolitika számolt azzal, hogy mily szoros szövetségi és baráti szálak kapcsolják Csehszlovákiához és főképp Oroszországhoz; az orosz-litván megegyezés analóg mása szinte a csehszlovák-orosz viszonyoknak. Egy határincidens most alkalmat szolgáltatott Lengyelországnak, hogy rendezze a lengyel-litván viszonyt, és sajátos módon ez az alkalom egybeesett az osztrák-német egyesülés napjaival, mikor is a nemzetközi érdeklődést teljesen lefoglalták a német események s a nagyhatalmak is, a további bonyodalmak elkerülése és a helyzet tisztázása végett amellett voltak, hogy Litvánia teljesítse Lengyelország jogos követeléseit. 1920 óta nem volt lengyel-litván diplomáciai viszony s a két ország kapcsolatait szomorúan jelezték a fölszedett vasúti sínek; Lengyelországot nyilvánvalóan jelentős mértékben korlátozta balti politikájában ez a helyzet, mely az orosz és csehszlovák külpolitika kedvére volt. Lengyelország ellenfelei Nagy-Lengyelország felújításától és Litvánia bekebelezésétől tartottak; de az észti közvetítéssel folyó lengyel-litván tárgyalások során erről természetesen nem esett szó és Lengyelország, a Rómából sietve hazajött Beck külügyminiszter irányítása alatt — bár óvatos és preventív hadmozdulatok természetesen történtek — mindenben a maga egyensúlyi és békepolitikája szellemében járt el. Kívánta a lengyel-litván diplomáciai viszony fölvételét, a vasúti és postai forgalom megindítását, a lengyelelles propaganda megszüntetését és a litvániai lengyelek kisebbségi jogainak biztosítását, a kereskedelmi kapcsolatok fölvételét, Vilna Lengyelországhoz való jogos tartozásának végleges elismerését s elégtételt a határsértésekért, a lengyel kereskedelemnek a Njemenen át való irányíthatását Memel felé. A szovjet nem sietett Litvánia segítségére, sőt Litvinov nyíltan meg is mondta, hogy Oroszország nincs a segítségre alkalmas helyzetben, amely megnyilatkozás méltó figyelmet

ébredt a sors világot vetett az orosz szövetségi kapcsolat mostani értékére s ez Csehszlovákiára mai helyzetében nem lehetett közömbös. A nagyhatalmak közreműködésével így a lengyel-litván viszály elsimult és Litvánia teljesítette Lengyelország követeléseit.

Nyugaton a spanyol polgárháború benyomásai alatt állott részben a külpolitika. A spanyol polgárháború most már végleges befejezés felé siet s e helyzet nem lehetett hatástalan az olasz-angol megegyezésre sem. A nemzetiek hosszas harcok révén kettészakították a köztársaságiak frontját és területeit, elérték a tengert s tovább vonulnak Barcelona felé. Nem követte megvalósulás azokat a francia baloldali fogadkozásokat, melyek segínyt akartak vinni a baloldaliak katalóniai frontjára, ami nyilván nem tett volna jót a spanyol helyzet végső megoldásának, s e tervek magában Franciaországban, főleg a vezérkar köreiben, sem találtak kedvező fogadtatásra. A spanyol helyzet fölszámolásával, a földközi tengeri kérdések tisztázásával együttjáró angol-olasz megegyezés magával vonja majd Franciaországot is, annál inkább, mert e három hatalomnak a földközi tengeri kérdések rendezése mellett sok meggondolni valója van az osztrák-német egyesülés által teremtett új helyzet felől is. Ahogy az olasz-német tengelypolitika következtében volt a spanyol ügyekben való közös német-olasz, majd pedig az olasz állásfoglalás, úgy következtében a javuló angol-olasz és a javulni készülő olasz-francia viszonyoknak a spanyol kérdés rendezése is, melynek az európai egyensúlyi politikában rövidesen kedvező hatása lehet.

Franciaország elsősorban érzi most már egy ilyen megegyezés szükségét, hiszen a német hatalom középeurópai kiteljesedésével a francia politika és a kelet-középeurópai biztonsági gondolat teljes csődbe jutott. Franciaország elszigetelt helyzetén csakis a készülő angol-olasz megegyezéshez való hasonulással segíthet s csakis így véli ellensúlyozhatni a középeurópai német hatalom messzire kiható méreteit. A nyugati hatalmak ilyen közeledésére annál is inkább szüksége van Franciaországnak, mivel közben kellő mértékben megismerhette mind az orosz, mind a csehszlovák szövetség értékét. Innét van az, hogy a francia külpolitika újra mintha számolni látszana Lengyelország keleteurópai egyensúlyozó hivatásával. Viszont Anglia előtt, mely mindenképp kitart a francia szövetség mellett, elsősorban is egy nyugodt és erős Franciaországnak van értéke. Ezért szemlélték az angol politika mértékadó körei bizonyos idegességgel a francia népfront-politikát, a folytonos belső nyugtalanságokat és sztrájkokat, melyeknek hatása magára a francia politikára is igen káros volt, épp az osztrák-német csatlakozás végrehajtásának napjaiban. Anglia nézetei szerint az európai egyensúly elvét és gyakorlatát csakis erős, belpolitikáikig és katonailag egyaránt biztos Franciaország képviselheti; viszont a népfront belpolitikája igen legyöngítette külpolitikailag is Franciaországot, s a népfront szociális politikája a sok sztrájjal igen ártott a fölfegyverzés napjaiban a francia katonai erőnek. Az osztrák-német egyesülés napjaiban jött kormányválság után következő Blum-féle kormány nem oldhatta meg a helyzetet, de betetőzte a népfront eddigi politikai kudarcát, Blum bemutatkozó beszéde színtelen és jelentéktelen volt és hasztalan hangoztatta a nemzeti egységet, azt nem tudta megvalósítani. A Blum-kormány pénzügyi javaslatai, melyeket idegenül nézett a polgárság képviselő radikális párt és véglegesen megbuktatott a szenátus, teljessé tették a népfront-politika kudarcát; a marxista szellemű pénzügyi javaslatok a vagyon egy részét igénybe akarták venni egy belső gazdasági mozgás előidézésére, ami az életszínvonalat lényegesen csökkentette volna, s amit a francia polgárság nyugodtan nem is nézhetett. Emellett a francia közvélemény idegesen vette tudomásul a német eseményeket, kezdte belátni az orosz szövetség értéktelenségét s a népfront-kormányok fegyverkezési tempóját

kevésnek tartotta, s a népfront-kormányt okolta a nemzeti erők szétforgácsolá-
sáért a francia külpolitikai hatóerő és a francia erő által garantált európai
egyensúly válságos napjaiban. Paul-Boncour külügyminiszter érezte, hogy
Kelet-Európában nagy vereségek érték a francia külpolitikát; ezért indultak
meg aztán bizonyos diszkrét tárgyalások olyan irányban, hogy Csehszlovákia
közelebb hozassék Lengyelországhoz és Románia átengedje a Csehszlovákia
segítségére menendő orosz osztagokat, amely utóbbi hadmozdulat nem éppen
kedves a román politika előtt. Az angol-olasz viszony és a német események
hatása alatt, már az utolsó Blum-kormány idején érezhető volt Franciaország
közeledési szándéka Olaszországhoz; már ekkor elhatároztatott, hogy Rómába
újra francia nagykövet megy, aki megbízólevelében hozza az abesszíniái olasz
impérium elismertetését, amit természetesen követnie kell majd a népszövet-
ségi határozatnak is: ez utóbbi pontot vallja az angol fölfogás is, de különösen
a francia politika hangsúlyozza ki. Blum kormányának bukása után a francia
politika kereste azt az „erős embert“, aki a helyzet nehézségeit sikerrel
hidalhatja át. A válság majd egy hónapig tartott, hiszen Blum kormánya
egy pillanatig sem lehetett szilárd, éppen a német egyesülés mámoros és
eredményes napjaiban. Április közepére oldódott meg a helyzet, mikor is
Daladier, az eddigi nemzetvédelmi miniszter lett a francia miniszterelnök,
aki Blum nagy létszámú kormányánál jóval szűkebb kormányt állított össze,
programjában hangsúlyozta Franciaország európai szerepét, békeszeretetét,
biztonságát és a külső biztonság érdekében szükséges belső rend és nyu-
galom jelentőségét. Ez a kormány úgy alakult, mint a rend és a nyugalom,
valamint a nemzeti önvédelem erős kormánya. A kamara óriási szótöbbséggel
bizalmat is szavazott neki s úgy látszik, sikerül végre a nemzeti egységet
megvalósítania. Hangsúlyozza a kormány a fegyverkezés nagy jelentőségét
és minden erőt a nemzeti védelemre akar összpontosítani. Helyre akarja
állítani a munka és a termelés biztonságát és erélyes kézzel jár el a nemzeti
egységet és termelést oktanul bénítá sztrájkok ellen; kiemeli, hogy a kor-
mány a jövőben közvetlenül a munkássághoz fordul, minden más közvetítő
szakszervezeti és egyéb szervezet kiküszöbölésével. Daladier kormányalakí-
tásában helyet foglal Chautemps, a Blum előtti miniszterelnök is, aki először
látta be a népfront életképtelenségét s különös súlyt ad a kormányalakítás-
nak, hogy a külügyeket egészen új ember, a nagytekintélyű pénzügyi szak-
ember, a volt francia washingtoni nagykövet és pénzügyminiszter, Bonnet
vezeti. Az ő föladata lesz az angol-olasz viszonytal párhuzamosan a francia-
olasz viszonyt is megjavítani és a három nyugati hatalom szorosabb kapcsola-
tánál közreműködni. A készülő nagyhatalmi koncentráció látható jelei
máris mutatkoznak: a francia kormány jelentős tagjai készülnek Lon-
donba és háború esetén máris szó van az angol és francia haderők teljes egy-
sügesítéséről és közös vezérletéről.

Mialatt Nyugat-Európában ilyen jelentős változások készültek, elő,
melyek nem lehetnek kihatás nélkül a német politikára és Közép-Európa
sorsára sem, azalatt az egyesült Németország változatlanul az osztrák csatla-
kozás örömteli hatása alatt állott. Nagy előkészületek történtek az osztrák
csatlakozást jóváhagyó április 10-i népszavazásra, mely már az előkészü-
letek során is egyhangúnak ígérkezett. A népszavazás előkészületeit a kiren-
delt népszavazási biztos, Bürckel irányította, akinek a népszavazások lebonyo-
lítása körüli szakismereteit a saarvidéki népszavazás sikeres lebonyolítása
óta elsőrangúan méltányolja a legmagasabb vezetés. Ügy tetszett, hogy
Ausztria politikai irányítása teljességgel Bürckel kezében összpontosult, így
a birodalmi helytartóvá kinevezett Seyss-Inquart s általában a csatlakozást
előmozdító osztrák nemzeti szocialista réteg a nagy propagandában, az öröm-
mámorban és az egységes irányítás során bizonyos fokig a közérdeklődésben

az első napok után kissé háttérbe szorult. Általában nagy energiával folyt Ausztria teljes egyéolvasztása a birodalommal s mindenütt megtörtént a teljes leváltás, illetőleg csere; ezért is van, hogy a nemzeti egység olyan módon domborodik ki a szemléltető előtt, hogy a Németbirodalomból jött tényezők jutnak Ausztriában fontos szerephez, akik ezt az egységet határozott módon képviselik. Ugyanekkor osztrák elemeket viszont a lelki összeolvadás minél teljesebb valóráváltása végett a birodalomban helyeznek el; nagy tömegű osztrák munkást vittek birodalmi utazásokra és az osztrák katonaságot a birodalomba vezénylik, míg Ausztriába német katonaság és a fontosabb helyekre német igazgatás kerül. Továbbra is történt néhány politikai háttérű öngyilkosság; Otto Planettát, Dollíuss egyik kivégzett vélt gyilkosát, aki vallomása szerint Dollíussra csak egy lövést adott le, míg a kancellár testében két golyót találtak, rehabilitálták és róla utcákat neveznek el; Schuschnigg kancellár sorsáról nem érkezett részletes jelentés, csupán annyi, hogy jól érzi magát, — a kancellár az utóbbi napokban már nem volt Bécsben s lakása előtt megszüntették a védőőrizetet. Göring és Göbbels Bécsbe jöttek s nagy beszédeket tartottak az egyesülés jelentőségéről; Göring vezértábornagy főleg az osztrák ipar iránt érdeklődött s általában intézkedett afelől, hogy Ausztria bekapcsolódjék a négyéves gazdasági tervbe. Göbbels propagandaminiszter pedig az osztrák kultúralét német vágányra való átváltása körül tett jelentős intézkedéseket, ami a bécsi szellemi életre nyilván nem lehet közömbös hatású, hiszen minden megtörténik, hogy Bécs telítődjék nemzeti szocialista és nagynémet szellemmel, ami az eddigi külön osztrák szellemisséggel szemben szintén a német egység megnyilatkozása. Figyelemreméltóak azok a megnyilatkozások is, melyeket a német politika jelentős tényezői tettek Ausztria új hivatásáról. Ausztria visszatért a birodalomba s ezentúl az egységes németiség keleti Ostmarkja lesz, mintegy a középeurópai német politika új középpontja s a német missziós gondolatnak úttörője Kelet-s Közép-Európa felé, amire a Duna és helyzete Magyarország, a Balkán és Csehszlovákia felé (a morva átjáró révén) különösen predestinálja is. Máris fontos intézkedések történtek a dunai német flotta megszervezése körül, aminek különösen akkor van jelentősége, ha tekintetbe vesszük a most készülő csatornahálózatot, mely a Dunát az Északi-tengerrel kömő össze és a Duna révén, Németországon át kapcsolatba kerülne így az Északi-tenger a Fekete-tengerrel, amely nagy terv megvalósulás esetén a keleti német hatóerőt jelentősen fölfokozná. E keleteurópai politika jegyében történt nyilván Papén volt kancellárnak és bécsi nagykövetnek Ankarába különleges megbízással való követi kiküldetése is. Nem közömbös ez a küldetés a nyugati hatalmak számára sem, hiszen egész Európa ismeri Papén jelentős diplomáciai képességeit, melyeknek a nemzeti szocializmus uralomrajuttatásakor és az osztrák-német egyesülés előkészítésekor is élénk tanujelét adta volt. Papén ankarai küldetése figyelemreméltó: épp az angol-olasz megegyezés küszöbén történt s ismeretes Törökország óvatos és néhol kiélesedő viszonya Olaszországgal, továbbá Franciaországgal és Angliával, mely hatalmaknak mind vannak a közel keleten szárazföldi és tengeri bázisaik; valamint jelentős e küldetés a német-orosz viszony, a feketetengeri német politika és a romániai, valamint arabiai olajtelepek szempontjából is.

Március 18-ára összehívták a német birodalmi gyűlést, melyen Hitler ünnepelte az osztrák-német egyesülést. Beszélt a németek széttagoltságáról és a német egység fontosságáról; kifejtette, hogy bár Kelet-Középeurópa kevert népisége közt lehetetlen egységes népi-nyelvi határ megvonása, az egy tömbben élő németiséget a természeti és történeti jog igazsága készítette az egyesülésre, hiszen a külön Ausztria léte igazságtalanság volt, mely a világháború után csak a Versailles! diktátumok erőszaka árán volt fönnttartható;

a hat és félmilliónyi osztrák-németnek igénye van az önrendelkezési jogra. Kikelt Schuschnigg kancellár politikája ellen és méltatta az új német világhatalmat. Kifejtette, hogy szűkebb hazáján, Ausztrián, nem tűrhetne tovább az erőszak uralmát s a sokat emlegetett német ultimátum nem volt több, mint a fajtestvér aggodalma az elnyomott, legázolt fajtestvér sorsa fölött; a Schuschnigg által tervezett népszavazás Hitler kancellár szerint a német nép elleni merényletnek készült. Most hetvenötmillió német él együtt, de így sem lehet szemet hunyni a többi német fajtestvérek sorsa fölött. Méltatta Mussolini magatartását és garantálta az olasz határok biztonságát s további négy esztendő tételt tervei megvalósítására. A következő időszak a választási propaganda lelkesülttségében telt el; Hitler föloszlatta a régi birodalmi gyűlést, újat hívott össze és az egész birodalomban szavazást rendelt el az egyesülés felől, maga is résztvett a propagandahadjáratban és nagy beszédeiben méltatta műve jelentőségét Königsbergtől Grazig. Április 9-én Bécsben mondott nagy beszédet Hitler, mely teli volt szűkebb osztrák hazája iránti szeretettel s e szeretet olyan értelmezésével, hogy Ausztria most az egységes birodalom részese; kiemelte a fölszabadítás nagy művének jelentőségét és szép szavakat mondott saját hivatástudatáról, mely által mintegy a Gondviselés eszközeként működött közre az egyesülés megvalósításán; ismételten elítélte Schuschnigg politikáját s hangsúlyozta, hogy száz év múlva az egyesülés akadályozóira senki sem fog emlékezni, de viszont róla mindenki hálával fog szólni, mint Ausztria nagy fiáról, aki önjelétől emelkedett oda, hogy végrehajtsa az egyesülést. A népszavazás természetesen kedvező eredményű volt: 48,751.587 szavazat esett az egyesülés mellett és csak 452.170 ellene.

Általános érdeklődést keltett az osztrák katolicizmus helyzete, hiszen az ausztriai katolicizmus kapcsolatai ismeretesek voltak a régi Ausztriához. Az egyesülés tényleges végbemenetelekor éppen ezért keltett mindenütt föltűnést Innitzer kardinális üdvözlése, ahogy a változást ünnepelte. Ismeretes volt, mint vett részt több ízben Bürckel körzetvezető az osztrák püspöki karnak a csatlakozás időszakában tartott megbeszélésein, hol nyilvánvalóan segítően közreműködött az osztrák püspöki kar ismeretes pozitív állásfoglalásának az új rendszerhez való hozzáhangolásában. Ismeretes volt az is, mint tett Innitzer kardinális látogatásokat Hitlernél, amiből sokan a katolikus egyház és a germán faji elvek alapján álló államhatalom bizonyos közeledésére következtettek. A püspöki kar egyébiránt a népszavazásról úgy nyilatkozott, mint a német vér szavából folyó természetes hitvallásról s reméli, hogy az egész német nép életében most már a megbékélés korszaka következik el. A Vatikán viszont kijelentette, hogy a püspöki kar a Szentszék előzetes tudta és hozzájárulása nélkül nyilatkozott. Egyházi körökben bizonyos aggodalmat és izgalmat is keltett az osztrák püspökök nyilatkozata s a Vatikán különböző formában elítélőleg szólott a „politikai katolicizmusról”. Bár ugyanakkor a Vatikán, mint mindig, készségét nyilvánította a német és osztrák katolikusok jogait biztosító békére. Innitzer kardinális április elején Rómába ment és megjelent a Szentatya előtt, mely találkozás jelentősége hivatott katolikus körök szerint az volt, hogy a Szentatya vigaszt és erősítést adott a kétség napjaiban: „confirms fratres tuos” ... Az Osservatore Romano eredeti német nyelven közölte Innitzer kardinális nyilatkozatát az osztrák püspökök magatartásáról, mely hivatva lesz eloszlatni az esetleges félreértéseket, melyek nyilván az osztrák katolicizmus kényes helyzetéből következethetők. Innitzer kijelentése hangsúlyozza, hogy az osztrák püspökök március 18-i ünnepélyes nyilatkozata magától értetődően nem akart olyat helyeselni, ami Isten törvényeivel, a katolikus egyház jogaival és szabadságával össze nem egyeztethető; az államról és a pártokról tett nyilat-

kozatot nem szabad a hívők lelkiismereti megkötéseként felfogni és propagandisztikusan fölhasználni. Az osztrák püspökök követelik, hogy a konkordátummal kapcsolatos egyetlen kérdésben se legyen változás a Szentszékkal való előzetes megállapodás nélkül, súlyt helyeznek a keresztény elveknek az egész életben való érvényesítésére és külön kiemelik a katolikus ifjúság helyes szellemben való nevelésének fontosságát.

A német-osztrák egyesülés során a környező államokban mód került a kormányok nyilatkozataira és a hadseregeket képviselő egységek találkozásaira; így volt ez az olasz, jugoszláv, magyar és lengyel határokon. A magyar kormány nevében március 23-án Kánya Kálmán külügyminiszter tett nyilatkozatot, mely kiemelte Magyarország semlegességét az osztrák-német viszonyban, illetőleg azon reményét, hogy Ausztria és Németország békésen rendezik ügyeiket. Ausztria helyébe egy másik baráti állam került és Magyarország helyesen járt el, mikor érdektelenséget és semlegességet mutatott a német nép e nagy kérdésében. Magyarország a Német birodalommal eddig követett politikáját a jövőben is folytatni fogja, annál is inkább, mert a német kormány nem hagyott fenn kétséget aziránt, hogy Magyarország jelenlegi határvonalát éppen oly sérthetetlennek tartja, mint Olaszország, Jugoszlávia és Svájc határait. Itt tartjuk megemlítenedőnek a svájci szövetségi tanácsnak ama figyelemreméltó nyilatkozatát, mely a legvégső védelemig is kihangsúlyozza Svájc függetlenségét és sérthetlenségét, aminek jelentősége éppen az, hogy a német népközösségi tanok külpolitikai vonatkozásban Svájcot illetőleg is éreztették hatásukat, akár Közép-Európa összes országai-ban.

Angliában élénk érdeklődést keltettek a középeurópai események, maga a hivatalos angol politika azonban látszólag mozdulatlan maradt. Hangsúlyozták több ízben a Franciaországgal való teljes szolidaritást és élénken dolgoztak a fegyverkezés minél teljesebbé tételén. Az osztrák-német egyesülés napjaiban az angol külpolitika teljes erővel dolgozott az olasz-angol megegyezés minél előbbi megvalósításán is, s a tárgyalások olyan sikerrel haladtak, — ha viszont előzőleg nagy mulasztások is történtek, melyek Németország eljárását megkönnyítették — hogy még Hitler római látogatása előtt sikerült tető alá hozni a végleges megegyezést. Olaszország szempontjából is nyilván nem lehetett elhanyagolható a teljes olasz-angol megegyezés akkor, mikor Németország közvetlen szomszédságába került s az osztrák függetlenség, a középeurópai olasz külpolitika e sokat hangoztatott sarkalatos tétele megsemmisült. De előzőleg a figyelmet még Anglia középeurópai magatartása foglalta le, hiszen az angol közvélemény nagy figyelmet szentelt már hosszabb ideje a szudétanémet kérdésnek. Chamberlain március 24-én tartott nagy beszéde az angol középeurópai álláspont világos körvonalazása volt. Hangsúlyozta a Népszövetség fontosságát, Anglia kötelezettségét Franciaország és Belgium megvédésére és segítésére. De különösen fontos volt beszédének az a részlete, amelyben a csehországi német kisebbségekről és a csehszlovák állam új helyzetéről beszélt. Csehszlovákia kormányának és a német kisebbségeknek megegyezése nagyban előmozdítaná szerinte a szilárd-ság helyreállítását ennek az országnak határain jóval túlmenő területeken. Nem forog fenn automatikus kötelezettség a Csehszlovákia védelmét illető katonai eljárásra; ez a kérdés nem olyan, mint amilyen Belgium és Franciaország kérdése. De Anglia készséggel segítséget nyújt Csehszlovákiának kérdései békés megoldásában s a nehézségek áthidalásában csehek és németek között. Olaszországról szólva kiemelte, hogy Olaszország elfogadta az idegen önkénteseknek Spanyolországból való elszállítását célzó angol javaslatot; hangsúlyozta, hogy az olasz kormány megfelelt a véle közölt föltételeknek és a tárgyalások gyorsan haladnak már előre.

Csehszlovákia állott tehát a nyugateurópai külpolitikai érdeklődés középpontjában s Chamberlain szavai, melyek eleve kizárták a német kormány megnyilatkozásainak birtokában egy esetleges német veszedelem létét, mindenesetre megnyugtatóan hatottak, bár Csehszlovákiában nyilván nem kelthették a föltétien megnyugvást. A francia és angol közvéleményben egyaránt bizonyos kedvezőtlen hangulat uralkodott el az utóbbi időben a cseh politika iránt, mely határozottan visszaszorult s az előbbi passzivitást most bizonyos tanácstalanság és kapkodás váltotta föl. A szudétanémetek egyre erélyesebben lépnek föl jogaik érdekében és Henlein már cseh-német dualisztikus államról beszél. A szudétanémet politikát már teljességgel áthatotta a német népközösségi gondolat és lelkesedve üdvözölték egész nyíltan a német-osztrák egyesülést. Chamberlain békés és megnyugtató szavait Nyugaton bizalommal fogadták, de a szudétanémeteket nem elégitik ki többé a csehszlovák kormányzat engedményei és a szemlélő azt a benyomást nyeri, hogy a szudétanémet politika egyre jobban a mai csehszlovák államiság felbontására tör és ügyes politikai taktikázással csak időt akar nyerni. Nem sokkal az Anschluss után tette a csehszlovák kormányzat azt az engedményt a németeknek, hogy számarányuknak megfelelően 22%-nyi közhivatali alkalmaztatásra van joguk, mely számarány csupán általános jellegű és regionálisan módosul; így például a történelmi Csehországban 33% német alkalmazandó. Szinte az Anschlussal egyidejűleg megbomlott az eddigi cseh-német koalíció; a német agrárpárt kilépett a kormányból és Henleinékhez csatlakozott, követte a példát a keresztényszocialista párt is; a német szociáldemokrácia többé nem láthatja el a németiség képviselőtét s így végleg megbukott a csehek 1926-os elgondolása, mely a németeket a kormányzatba való bevonással és látszatengedményekkel semlegesíteni akarta. Henlein pártja ezzel a csehszlovák parlament legnagyobb pártja lett s a cseh pártok is egyesülésre, szorosabb szervezkedésre lesznek majd kénytelenek. Március 24-én deklarálták a parlamentben a közös autonomista frontot; a magyarok nevében Szüllő Géza beszélt, aki hangsúlyozta a köztársaság mesterséges, idegen elemekből való összeállításának hibáit, követelte a jogegyenlőséget és a szlovák-magyar testvériség, a közös szlovenszkói autonomista front mellett nyilatkozott; Ernst Kundt a szudétanémetek nevében a nagy német néphez fűző büszke öntudatról beszélt s a német egység realitását magyarázta a cseh politikában; Wolf a lengyelek nevében követelt önkormányzatot, Tiso a szlovák nemzeti különálló egyéniség, a pittsburgi szerződés szerint kívánta Szlovenszkó autonómiáját. A csehszlovák politikában érthető megütközést keltett az autonomista front, melynek következései messzehatásúak lehetnek. Nem hatott megnyugtatóan Hodzsa miniszterelnök március 29-i rádiószózata sem, mely általánosságokat hangoztatott, a köztársaság nemzetközileg garantált kisebbségi kötelezettségeiről és az eddigi szabadelvűségéről beszélt; hangoztatta a németek iránti eddigi bőkezűséget és kikelt mindennemű külföldi befolyás ellen, s kilátásba helyezte a kisebbségi jogok kodifikálását.

Az általános középeurópai érdeklődésben teljesen háttérbe szorult Románia, ahol a királyi diktatúra vasszigorral működik, az újjáalakult kormány fölöszlatta a politikai pártokat, majd április közepére nyilvánosságra hozta az új államvédelmi törvényt, amely rendkívüli módon megszorítja a szabadságjogokat.

Méltó befejezője volt ennek a külpolitikai időszaknak az angol-olasz egyezmény, amely szabályozza a megjavult olasz-angol viszonyt s a két hatalom érdekkörét kölcsönösen körülírja és meghatározza; ismertetésére következő szemlénkben lesz módunk.

MAGYAR KISEBBSÉG JUGOSZLÁVIÁBAN

A magyarság általános helyzete a Délvidéken. Népművelési és irodalmi előadások — A szabadkai Magyar Olvasókör és a zentai Közművelődési Egyesület magyar nemzeti irányít szabott működésének — Az újvidéki Magyar Polgári Kaszinó könyvtárának fejlődése — Az újvidéki Katolikus Kör kultúrházat épít — Tánctanítás államnyelven — Magyar egyházi énekek tilalma a doroszlói népiskolában — Egy tanító 200 tanulóval Magyarokán — Adatok a jugoszláv közoktatásügy köréből — A vajdasági magyar főiskolai diákság szervezetei. Ismét a Tökölánium kérdése a Szerb Maticában — Gazdasági szakoktatás és a magyar gazda- és kultúrkörök. A műkedvelő színjátszás és a délszláv-magyar közeledés körébe vágó hírek.

HA A MAGYAR KISEBBSÉG viszonyait Jugoszláviában ma aránylag elfogadhatóknak minősítjük, ezzel mindössze azt szeretnénk kifejezni, hogy a rosszindulatú sovinszta üldöztetések kora elmúlt és a délvidéki magyarság több-kevesebb mozgási szabadsággal élheti belső életét. Megállapításunk természetesen nem jelenti a délvidéki magyar nemzettömb megalégedettségét akár politikai, akár nemzetgazdasági vagy pedig művelődési téren. Ezeken a területeken a panaszok és sérelmek egész sorát lehetne felhozni annak bizonyítására, hogy a jugoszláviai magyarság is éppen elég kívánnivalót támaszthatna a kormányzattal szemben.

A jugoszláviai magyarság egyik belső életmegnyilvánulási területe az általános művelődés. Megelégedéssel emlékezhetünk meg a magyar kultúrkörök iskolánkívüli népművelői előadásairól; ez előadások keretében a népegészség ápolása, az írni-olvasni tudás elsajátítása, egyes gazdasági szakkérdések ismertetése, a városokban pedig a magyar irodalmi ismeretek népszerűsítése alkotja a főbb tárgyakat. A kultúrkörök mellett értékes népoktató munkát végez a Marton Andor szerkesztésében Szabadkán megjelenő Munka című gazdasági szaklap is, amelynek szerkesztősége, főleg a Bánáti Gazdasági Egyesület támogatásával, több délvidéki magyar községben székelyvarrottas-tanfolyamot rendezett sikeresen. Az újvidéki Reggeli Újság pedig a különböző délvidéki magyar kultúrkörök nem túlságosan rendszeres működését, illetőleg tevékenykedését igyekezett céltudatos irányba terelni, előbb Egyesületi Közlöny c. mellékletének tájékoztatásaival, majd pedig a lap szerkesztőiből alakult Közművelődési Tanács megalakításával. A Reggeli Újság szervezte közművelődési tanács az egész Délvidékre kiterjedő értékes kulturális munkát fejt ki; főfeladatának a közművelődési egyesületek előadásra alkalmas anyaggal való ellátását tartja.

Az utódállamokba szakadt magyar nemzetrészek megtartó és összekovácsoló legfőbb ereje kultúrájának fejlesztése és megőrzése; éppen ezért számunkra sem közömbös, hogy ezzel az értékkel vajjon öntudatos sáfárkodás vagy pedig műkedvelői időtöltés folyik.

A bánáti Pádé község Magyar Gazdaköre iskolánkívüli népművelői előadást tartott. Ennek keretében az előadók több gyakorlati és a helyi magyarság szélesebb érdeklődését felkeltő kérdést ismertettek. Ezek között dr. Kopasz Pál orvos a tífuszról és más fertőző betegségről és az ellene való védekezésről szólott, míg Kristály István, az ismert vajdasági író, a magyar irodalom néhány klasszikusának műveit ismertette nagyszámú hallgatóság előtt. Ugyancsak irodalmi estet tartott, népművelői előadás keretében, a temerini Magyar Katolikus Kör. Itt Arany János-emlékestet rendeztek a költő műveinek szemelvényes bemutatásával. A nagyszerű irodalmi est bevezetőjét Ködmön János róm. kat. káplán tartotta és előadását több mint 800 ember hallgatta végig. A nagy sikeren lelkesedve a kör elhatározta, hogy közelebről Vörösmarty-estet rendez. — Az újvidéki Polgári Magyar Kaszinóban is figyelemreméltó irodalmi est volt, amelyet Gyóni Géza emlékének szenteltek. Gyóni Géza munkásságát és műveit Blazsek Ferenc, az újvidéki Reggeli Újság egyik szerkesztője ismertette, aki sokat foglalkozott a költő életpályájának és halálának körülményeivel is. A kitűnő előadást pompás Gyóni-vers szavalatok tették színessé. — A zombori Magyar

Közművelődési Egyesület ugyanekkor Ady-émlékünnepelyt tartott. Kohlmann Dezső dr. középiskolai tanár Ady költészetét és életét ismertette. — A Középbácska című újverbászi magyar lap rendezésében Ady—Petőfi-estet tartottak a verbászi Keresztes Ifjak. A két költő műveiből magyarul és szláv fordításban szavaltak, de több megzenésített költeményt is előadtak. Az előadáson megjelent a délvidéki magyarság vezetőin kívül a község szerb előjárósága és a helyi németiség több vezető tagja, valamint a Szokol Egyesület elnöke. Az előadásnak nagy sikere volt.

A magyar közművelődési egyesületek működése egyre öntudatosabb magyar eszmei célok irányában alakul. E megállapításunkat megerősíti a szabadkai Magyar Olvasókör eddig ellenzékben volt egyik csoportjának januári összejövetelén elhangzott az a beszéd, amelyben Janiga János dr. hangoztatta, hogy a szabadkai Magyar Olvasókör munkájának hagyományos magyar szellemben kell folynia. A nagymúltú Magyar Népkörből alakult Olvasókörben e nyilatkozattal beállott egységet minden délvidéki magyar nagy örömmel köszönheti. Hasonló szellemű megnyilatkozásban szögezte le a zentai Magyar Közművelődési Egyesület elnöke, Mohácsi Pál nyug. középiskolai tanár az egyesület célkitűzéseit; kijelentette, hogy a zentai Magyar Közművelődési Egyesület kizárólag a kommunistaellenes, pozitív keresztény felfogás és erkölcs alapján áll, az egyesületet pedig magyar nemzeti szellemben kívánja vezetni. Ennek megfelelően a zentai Magyar Közművelődési Egyesület legfőbb célkitűzései: a magyar nyelv gondozása, a vajdasági magyar nép szociális viszonyainak megjavítása és megszervezése, valamint az iskolán kívüli oktatás bevezetése a délvidéki magyarság hiányos iskolai oktatásának pótlására, végül — de nem utoljára — a vajdasági irodalom anyagi és erkölcsi támogatása.

A délvidéki magyar művelődés kérdésébe vág az újvidéki Magyar Polgári Kaszinó könyvtára fejlődésének ismertetése. Újvidéken minden magyar kultúrkör rendelkezik kisebb-nagyobb könyvtárral. Jelentős könyvtára azonban csak a Magyar Polgári Kaszinónak van. A könyvtár múltévi forgalmáról a Reggeli Újság az alábbi kis statisztikát közli: a kaszinó olvasótagjainak száma 1937-ben 317 volt és 13.951 kötet forgott közkézen, az 1936. évi 253 olvasó, illetve 10.491 olvasott kötettel szemben. Az olvasótagok létszámának 70%-a nő, akik általában a modern magyar írókat olvasák. A kaszinónak jelenleg összesen 3675 kötetből álló könyvtára van. A befolyt olvasási díjakból 1933-ban 215, 1934-ben 142, 1935-ben 122, 1936-ban 191 és 1937-ben 328 új könyvet vásárolt a kaszinó könyvtára.

Sorrendben mindjárt ezen a helyen számolhatunk be egy másik újvidéki egyesület, a Beltéri Katolikus Kör törekvéseiről. A kör márciusban tartott évi rendes közgyűlésén jelentést terjesztettek elő, amelyben ismertették az elmúlt évben kifejtett kulturális teljesítményeket. A jelentés legszámtottevőbb pontja a kultúrház építéséről szóló bejelentés, mely szerint a Beltéri Katolikus Kör kultúrházépítő-mozgalma teljes sikerrel járt és ezideig erre a célra 370.000 dinárt gyűjtöttek össze. Az építkezéssel az összeggel rövidesen megkezdődik.

A délszláv hivatalos lap (Sluzbene Novine) március 15-i számában, 1875/938. sz. a. egy sérelmes rendelet látott napvilágot, amely a tánciskolák és táncoktatás rendjét szabályozza. Eszerint a táncoktatás nyelve kizáróan a szerb-horvát-szlovén nyelv. Táncoktató csak jugoszláv állampolgár és olyan egyén lehet, aki az államnyelvet tökéletesen bírja. Már most elképzelhető, ha egy színmagyar községben a magyarajkú fiatalság magyar táncot akar tanulni, a tánclépések magyarázatát szerb nyelven kell végighallgatnia, a magyar táncot pedig szerbül kell megtanulnia. E rendelet magán viseli a tipikusan belgrádi gondolkozás minden tünetét.

Sérelem különben akad nem egy a délvidéki magyar oktatásügy terén is, amint az alábbiakból látni fogjuk. A doroszlói állami elemi iskola igazgatója, Kukusinac Stevan, eltiltotta a helyi népiskola magyar tanulóinak a magyar egyházi énekek tanulását. Bencsik János kántor az iskola egyik osztályában magyar egyházi énekekre oktatta növendékeit, mikor az igazgató megjelent az énekórán és hazazavarta a kisdiakokat. A helyi római katolikus plébános jelentést tett az igazgató intézkedéséről a szabadkai püspöknek, aki a kérdésben nyomban eljár a báni hivatalban és most a báni hivatal intézkedésétől függ, tanulhatnak-e magyar egyházi éneket a katolikus vallású doroszlói magyar gyermekek?

Magyarkanizsán és környékén állandó a panasz, hogy a magyar tanítók hiánya miatt egyes tanítók a hatalmas diáklétszám mellett az oktatást nem látják el kifogástalanul. Több magyarkanizsakörnyéki telepés községben ez az állapot egyenesen tarthatatlan, mert egyes tanítók 100—150, sőt 200 gyermekkel kénytelenek foglalkozni naponta. Márpedig ilyen létszámú diákságot egy tanerőnek oktatni egyszerűen lehetetlenség. Emiatt Batta Péter, dr. magyarkanizsi ügyvéd, a helyi magyarság vezetője, száztagú küldöttséggel járt a magyarkanizsai igazgatóságon, ahol azonban sürgős orvoslást nem helyeztek kilátásba; éppen ezért a magyar küldöttség elhatározta, hogy a tarthatatlan állapot megszüntetésére Belgrádba megy az illetékes minisztériumba.

Jugoszlávia általános közoktatásügyéről Magarasevic közoktatásügyi miniszter parlamenti beszámolójából a következő adatok kerültek nyilvánosságra: 1918-ban Jugoszláviának 650.000 népiskolai tanulója volt. Ez a szám azóta 1,431.000-re emelkedett. Eszerint az ország 1937. évi 15.2 millió népességének mintegy 9.4%-a jár az elemi iskolákba. A Dunabánság 1931. évi 2,387.000 lakosára 270.000 elemiiskolás jut. Ebből közel 50.000 a magyar tankötelesek száma.

A szabadkai jogakadémián a Péter király-alapból 2000 dináros pályadíjat írtak ki az akadémia legkitünőbb előmenetelő diákja részére. A pályadíjat Kovács László magyar akadémikus nyerte el.

Az újvidéki Magyar Polgári Kaszinó kizáróan magyar főiskolai diákok támogatására, Kovács Bódog-díj elnevezéssel, pályadíjat létesített. A kaszinó egykori díszelnökéről elnevezett pályadíjra kizáróan olyan jugoszláviai magyar főiskolai hallgató tarthat számot, aki valamely délvidéki magyar járás vagy vidék helyzeti vagy szociális viszonyait értékes tanulmányban ismerteti. A pályadíjat az idén tűzik ki először.

A belgrádi magyar egyetemi hallgatók Bolyai Farkas Köre újonnan választott vezetősége lemondott. A helyébe választott vezetőség nagy elhatározásokkal vette át a kör munkájának irányítását és elsősorban a kör anyagi helyzetének megjavítását határozta el. Ezenkívül felvette a kapcsolatot a jugoszláviai magyar diákság zágrábi szervezetével; a két diákszervezet remélhetőleg most már a legjobb egyetértésben tölti be szociális és kulturális hivatását a két egyetemi városban.

Az újvidéki Szerb Matica irodalmi tanácsa január 27-én, Szent Száva napján ülést tartott, amelyen a budapesti Tököliánium alapításának százéves fordulóját ünnepelték. Ezúttal ismét szóba került a Tököliánium Újvidékre való áthelyezése. Az irodalmi tanács szerint ez természetesen csak akkor volna kivihető, ha e budapesti szerb kultúrintézményt felszabadítanák a magyar kormány zárlata alól és értékesítendő vagyonából Újvidéken új alapokra fektetnék a Szerb Matica alatt működő kulturális szövet. Az újvidéki Reggeli Újság jelentette e kérdésben, hogy egy magyar hivatalos bizottság már Belgrádba érkezett azzal a megbízatással, hogy tárgyalásokat kezdjen a délszláv kormánnyal a horvátszlavonországi és boszniai

Julian-iskolák zár alól való felszabadítása érdekében; a volt magyar iskolák ellenében a magyar kormány hajlandó volna a Tököliánumot átengedni.

Köztudomású, hogy Jugoszláviában az alsó- és felsőfokú intézményes szakoktatás, de ezenkívül a hivatalosan rendszeresített gazdasági szaktanfolyamok is kizáróan államnyelven folynak. Így a magyar gazdaságitudományok és egyéb szakoktatásra jelentkezők ipari vagy gazdasági szakképzését — amint már említettük — a magyar gazda- és kultúrköröknek kell ellátniuk. Féladaadó munkát végeztek ezen a téren a temerini, a székelykevei és a magyarpádéi gazdakörök, nemkülönben a Bánáti Gazdasági Egyesület, amelynek támogatásával több bánáti községben főleg székelyvarrottas-tanfolyamokat tartottak, nagyszámú jelentkező részére, kitűnő eredménnyel.

A gazdasági szakoktatás körébe vág Muhi János zombori gazdasági szakírónak „A jugoszláviai magyarság gazdasági megszervezése” címmel, a belgrádi rádióban magyar nyelven tartott előadása. Előadását a rádió szerb és török nyelven is közvetítette.

A téli évad bőségesen nyújtott alkalmat a magyar műkedvelői színjátszás előadásainak megtartására. A mozgalmas színi idény programjából csak a kiemelkedőbb eseményeket soroljuk itt fel. A szabadkai Magyar Olvasókör Molnár Ferenc „Delila” című darabjának előadása után, a kör dalárdájának szereplésével nyilvános hangversenyt tartott, amelyen oratóriumszerű előadásban Kacsóh Pongrác „János vitéz” című zenés darabját adták. A szabadkai előadás után e zenés színjátékot több vajdasági városban sorozatosan mutatták be. Törökkanizsán Herczeg Ferencnek „Gyurkovics-lányok”, a szabadkai Olvasókörben pedig a „Kék róka” című darabját hozták színre. Az újvidéki Beltéri Katolikus Kör műkedvelői pompás rendezésben a „Marica grófnő” című operettet mutatták be, hatalmas számú közönség előtt, amelynek soraiban a város minden nemzetisége képviselve volt. Végül az újvidéki és a szabadkai Szerb Színház előadásáról emlékezünk meg, amelyen Tóth Ede „Falurossza”-t adták elő népes nézőtér előtt.

A délszláv-magyar közeledés jegyében több feljegyzésre érdemes esemény kér itt helyet. Ezek között Lungulov Radivoj, a Narodna Obrana tartományi szervezete elnökének a szabadkai Névén című lapban a Napló (Szabadka) karácsonyi számában megjelent Dettre-féle cikkre adott választ említjük meg először. A cikkben figyelemreméltó sorok vannak: „A szomszéd az első rokon” — állapítja meg egy szerb közmondás alapján Lungulov, majd így folytatja: „Mi többek vagyunk egyszerű szomszédoknál. Sorsunk a múltban századokon keresztül összeforrt a magyarság sorsával. Ha olykor idegen érdekekért mégis egymás ellen küzdöttünk, csak szüntelen pusztultunk és véreztünk az idegen urakért. A jövőnk tehát a kinyújtott kéz becsületes elfogadása és megegyezés a kikerülhetetlen valóság alapján...”

„Kossuth és Miletics” címmel az újvidéki Dán című lapban Matics Milivoj Kossuthal kapcsolatban megállapítja, hogy: „A magyar történelem e nagyszerű alakja alapján azonos elvi állásponton volt a szerb nemzetiségi mozgalmak vezére, Miletics Szvetozárral. Sajnos, hogy a forradalmi időkben a délvidéki szerbség követeléseit nem volt mód meghallgatni; Kossuth a minimumot kínálta, Miletics a maximumot követelte.”

A szabadkai jogakadémia hallgatói a magyarbarát Ivies Alexa akadémiai dékán vezetésével a szegedi egyetem meglátogatására májusban Szegedre érkeznek. — „Junaci Pavlove Ulice” címmel Molnár Ferenc „A Pálutcai fiúk” című diákregényét Zágrábban horvát nyelvre fordították.